

Riedl Frigyes a ravatalon

Riedl Frigyes tegnap meghalt.

Egy személyben egy kiváló magyar tanár és egy széles szellemi horizontú, fizikai egyéniségében különö, tudományos felfogásában és nyilatkozásában eredeti, nagy magyar elme irigylet, gyönyörű pályája záródott a koporsóba. Igaz, nem volt már fiatal ember; az emberi életnek azt a szakát, mely a becsvágyó férfi elé komoly célt tűz, munkára indítja és munkában tartja, a lelke dus talajában fogant és megérett dus termés nagy részét learattja és learattatja, ezt már maga mögött hagyta. De még mindig volt előtte cél, külön cél, nem köznapi; nyugtalan agya egyre szötte a terveket, magához, eddigi sikereihez méltókat, melyek a magyar irodalom egyik-egyik tünevényes alakját vésték volna betűből öntött szoborba.

De a végzet, melynek utjai különösek és celekedetei megfajthatatlanok, azt mondotta: nincs tovább. A tudós elől a kiterített papírt elsöpörte, kezéből a tollat kiütötte, munkás földi testét a kórház halottas kamrájába lökte. Most ott fekszik, örökös álmát aludva, részvéltlen egyedüliségben, barát és rokon nélkül, amiként részvéltlen egyedülletben vergődött betegágyán, barát és rokon nélkül. Pedig voltak barátai, én ismertem nem egyet, kivált azon időkben, amikor tudományos tekintélye ítéleteit fellebezhetetlenekké avatta, egyetlen szava az Egyetemen, az Akadémián, vagy a Franklinnál döntött, pálmát és jutalmat juttatva annak, kinek a kezét akárhányszor pusztá jószívűségből fogta.

Apja is tanár és tudós volt. Apja és környezete társaságában, abban az irodalmi és tudományos levegőben, ha az átöröklés predestinációja nem is hajtja ellenállhatatlanul erre a pályára, szinte nem fejlődhetett volna mássá, mint tanárrá, tudóssá és íróvá. Gyulai tanítványa volt legbensőbb barátjával, a nála is súlyosabb egyéniségű Péterfy Jenővel. Emez már régen elpusztult, öngyilkos módon dobta el megcsalódott, önmagával is meghasonlott életét: Riedlnek azonban megadatott érne, hogy mesterük székébe ülhesen és irodalmi ábrándjaik közül, ha nem is mind, sokat megvalósíthasson, néhányat éppen maradandó alakban.

Gyulai hatása az irodalmi kritika terén, a múlt század utolsó három tizedében, döntő jelentőségű volt. Tisztult ízlése, éles szeme, határozott nemzeti irány és ha szükség volt rá, kíméletlen igazmondása föltétlen tekintélyt biztosítottak számára az irodalom egész vonalán. Egyben fanatikus hívei támadtak tanítványai között, akik valóságos iskolát alapítottak körülötte s ugyiszólva minden ígét Irásnak tekintették. Riedl szintén Gyulai iskolájához tartozott, de nem a tulzók táborába, akik inkább külsőségekben voltak követői, hanem eszméit értette meg, azok megvalósításában lett segítőtársa és munkatársa a *Budapesti Szemlé*-nek, akkor a legfelsőbb irodalmi areopágnak. Ide írta irodalmi esait, regény- és drámaírástait és kétségtelenül Gyulai ösztönzésére írta meg *Arany János*-t, az embernek klasszikusan szép arcképét és a költőnek emberileg tökéletes méltatását, ugyisintén *Petőfi*-ét is.

Mikor Gyulai öregségére való hivatkozással megvált a budapesti egyetem magyar irodalomtörténeti katedrájától és nyugalmába vonult, a bölcsészeti kar, annak dacára, hogy nem volt magántanári képesítése, mégis Riedlt hívta meg utódául. E ténnyel nemcsak a mester szellemét akarta tovább vezetni és fenntartani az egyetem falai között, valaminth az újabb tanárgeneráció lelkében, hanem hivatalosan is elismerte kitűnő irodalmi munkásságát, amelyet, hihetetlenül szerényen megvonulva, szinte betegesen húzódozva a hangosabb nyilvánosságtól, két évtizeden keresztül kifejtett.

Ő a katedrát prédikálószerűen tekintette, az egyetemet templomnak. Ő nem méltóságos professzor ur volt, aki csak három lépésről, kurtán felel az alázatosan hajlongó filozopoternek, ő tanítómester volt a szó legnemesebb értelmében, tudományos útmutatója, lelkiigazgatója és társadalmi mentora tanítványainak, a tanteremben, az utcán és magánlakásán. Tompa, csendes hangja, mihelyt megszólalt az emelvényen, nyitvafeledt ajakkal, áhítatosan figyeltek szavára, a szent némaságot csak a jegyző írón sercegése zavarta meg időnként.

Szép életet, magának és Istennek tetsző életet élt Riedl Frigyes — nem

panaszkozhatik. Mégis valami szomorú borulat sötétlik sorsára, az elmulásnak, a végnek bántó és felháborító tragikomédiája: úgy halt meg, mint a szegények házába vetett földöntutó. Lehet, hogy a szegénység: írórsors, tudórsors, magasabb rendű, az életet anyagi vonatkozásaival keve-

set vagy semmit sem törő szellemek eredendő sorsa.

De (és huzzuk alá a szót)... de, ha egy ilyen kivételes agyvelő munkájából egy nemzet kulturája erősödik és dicsül; ha egy ilyen kivételes agyvelő munkájából, mint a Riedl Frigyesé, könyvkiadók (hívják Franklinnak, Lampelnek vagy Singer — Wolfnernek) meggazdagodnak, egy-egy könyvén az értelmes és lelkiismeretlen

szatölcs százezreket keres: szabad-e megtörténni, hogy az életterlen szerzőt a vagyont szerzett gazdag támasz nélkül hagyja legnehezebb óráiban?

Sokan jártak ekképpen ő előtte és sokan járnak így ő utána. Mindannyian megnyugodtak és meg fognak nyugodni valamennyien.

Riedl Frigyes már nyugszik és legyen az ő nyugalma békéséges.

Gagyhy Dénes.

Riedl Frigyes a halottas ágyán.

(Péterfy Imre rajza.)

UNDE? QUO? CUR!...

(Emlékezés Riedl Frigyesről)

Egy évvel ezelőtt. Forró nap tűzött a Nagy János-utcán, én *Riedl Frigyes* professzorom lakása felé tartottam. A csengő szólt. Lassu léptek, kinyitott az ajtó.

— Itt lakik a professzor ur? — kérdeztem és már indultam befelé. Egy-néhány liszteszákra emlékszem az előszobában, a nyitott üvegajtó mögöl már látszott Riedl hajlott, öreg alakja, ide-oda mozgása, örökösön patkós cipője kopogott a szoba padozatán. Összevisszaság. Nagy íróasztal, tele könyvekkel és írással. Két cserép palma.

— Jó napot kívánok méltóságos uram! — köszöntöttem. Ő szívesen fogadott.

— Kollokválni akar kedves fiam, vagy aláírásról van szó? — kérdezte, miközben tompán kongott a hangja erősen nagyothalló öreg professzoromnak.

— En nagy kiabálva előadtam, hogy rajzolni szeretném. Rajzolni szeretném, mert kedves emlékek fűznek az ő óráihoz, hogy előttem legyen soká az arca, aki igazán megszerettette *Petőfi* és *Arany* velem. Rajzolni akartam *Petőfi* és *Arany* legnagyobb ismerőjét. Sokáig kértem, mert nagyon szerettem őt. Nem engedett. Előhozott mindent.

— Látja fiam, engem még senki sem rajzolt le, sohasem fényképeztek. *Petőfi* sem fényképezte senki, én akkor hogy érdemelném meg. Most is pöröm van egy fényképpel, aki az összes tanárokat fényképezte és most azt akarja bizonyítani, hogy én megígértem neki s ezért bizonyos kárterítési perrel lép fel. Látja, látja, én mindig becsületes ember voltam és a pereskedés nekem nagyon fá. Hogy tehet-

ném ezt, *Petőfi*nek nem volt fényképe micsoda elbizakodottság volna tőlem...

— Benzurnál nyaraltam a múlt évben, ott voltam két hónapig, de nem engedtem festeni magamat, azt én nem érdemlem meg!

Ezeket mondotta és még sokat beszélt, mutatott fényképeket, a messi Szaharából, fényképeket a piramisokról, csodatájakon legelt a szemem. Beszélt könyvekről, mindenről, csak rajzolni ne, mert az neki nagyon fá. — Ne is kérjem, *Petőfi* sem fényképezte soha senki.

Most megdöbbenett a halála híre, de eszembe jutott, amit nekem mondott:

— Majd halálom után, édes fiam...

Ő nem gondolta ezt valószínűen komolyan, azt igazán bizonyára nem hitte, hogy ilyen hamar lesz, de én a nekem dobott szavakon elindultam a Verebélyi-klinika felé.

Karbolszag és kongó üres falak.

Aztán a hullaházban kerestem Riedl professzort. Kérdeztem, hogy itt van-e.

— Mintha hoztak volna egy Riedl nevű öreg hullát ma délelőtt — mondta a szolga.

— Látni szeretném, rajzolni akarom.

A mogorva ör nem enged, kérlelem, mutassa meg.

— Ott úgy se lát semmit. Kicsi, sötét szoba, — mondja, de beereszt. Két lépés széles, hideg szoba. Két ajtó. Magasan arasznyi ablak.

Két halott fekszik a félméternyi kopott, hideg márványpadon. Ruha nélkül fekszik. Mellén odadobott kőtés, balkeze torz-felcsuklottan. A balláb hüvelyk- és mutatóujja között papir-

darab. Kihuzza az összehajtott írást és olvassa: Riedl Frigyes.

Sötét van, rajzolni nem lehet, arasznyi hely, fojtott levegő. Rémitő bámsz falak. Már menni akarok. Akkor vigasztal.

— Majd segítünk valahogyan. — Vízet hoz kicsi bögrében. A halott mellé önti, «hogy jobban csusszon». Vas toloágyat gyömöszöl be az ajtón. Tompa zuhanás, már tolja kifelé a mozgó ágyat. Elfordulok, rettenetes a csönd.

Egy kék munkaköppent dob a halottra, fejét feltámasztja egy nedves fahasábbal, aztán valahonnan fésűt húz elő, a haját és szakállt igazítja.

— Rendetlen ember lehetett — mondja.

— Nagy tudós volt, mindenki szerette — felelem.

— Akkor már érttem, hogy miért olyan kusza a szakállja és a bajsza. Ezek a tudósok és művészek mind ilyenek. Én már ismerem őket. Huszonhat év óta sokkal volt dolgom. Tizenkét év óta beteg a kezem, annyit emelgettem. Most sok dolog van, de nem annyi, mint a spanyol idején. Higgye el az ur, akkor minden ilyen kis padon két-két hulla feküdt... A jégsekretyben is tizenkettőnek van helye. Mégis huszonegy fért el benne! Megszoktam már eléggé, nem úgy, mint a Szvetenay-utcai kollégám, aki — hallottam már sokszor — fűtül, úgy megy be a hullák közé. Én bizony nem félek, sokszor éjjel is megnézem, hogy hogy vannak.

Ezekről beszél, miközben rajzolok. Rajzolom a sovány sárga arcot, hatalmas homlokot, a kusza szakállt, haját. A favánkost a feje alatt. Az arcon megnyugvó, megtört fájdalom.

A vén fiú, *Petőfi* és *Arany* szeretője... Aki öreg édesanyja halála óta beteg, mert január ötödikén eltemették és

azóta nem volt senkije . . . Ő is meghalt. A kedves professzor, akinek lépteitől nemrég még visszhangzott az Alma Mater folyosója. Akinek szájából lesték a sok szeretetteljes szót, mert senkinek annyi növendéke nem volt, mint neki.

Én, a régi tanítvány, most halálos hideg ágyán raboltam meg öreg professzoromat. Mint Judás a harmincezést pénzzel, úgy szaladok, mea culpa . . .

Felémlik előttem egy régi kép. Ő mutatta nekem egy évvel ezelőtt.

— Nézze fiam, nézze, ezt Benczur festette nekem.

A kép : Sphynx, nem-látó szemekkel, sötétség és rátámaszkodik egy cifraruhás bolond. Alatta felírás : *Unde? Quo? Cur? Honnan? Miért? Hová?*

— Ezt fejtse meg — mondta. Nem feleltem.

— Látja fiam, e kérdésre csak a bolond vár feleletet — az is hiába várja.

Már szaladok a fülledt-meleg augusztusi napban és szavak zsibonganak a fülemben : *Unde? Quo? Cur? Honnan? Miért? Hová?*

Mint a cifraruhás bolond, várom a feleletet . . .

Pérelly Imre.

Dr. Móczár tanár Riedl betegségéről

Munkatársunk, ma délelőtt felkereste dr. Móczár László egyetemi tanársegédet, ki az elhunyt professzor mellé volt beosztva. Arra a kérdésre, hogy milyenek voltak az utolsó órái, dr. Móczár a következőket mondotta:

— A múlt héten hétfőn hozták ide hozzánk a Korányi-klinikáról. Gennyes mellhártyagyulladás (empyema) volt. Természetesen a műtétet azonnal végrehajtottuk és körülbelül öt liternyi gennyet csapoltunk le a mellüregből. Már akkor láttuk, hogy nem lehet az életnek megmenteni. Az operáció után állapota egyre rosszabbodott. Még minket orvosokat sem engedett magához közel. Egyre csak azt mondta: hagyjanak engem nyugodtan pihenni. Nagyon gyenge volt. Aztán vasárnapról hétfőre virradó éjszaka meghalt. Az operáció is súlyos volt, de a halált közvetlenül szívének gyengesége idézte elő.

Értesülésünk szerint temetéséről a tudomány-egyetem gondoskodik s a temetés szerdán délután lesz. Betegségének sokáig tartott, míg olyannyira erőt vett rajta, hogy a Korányi-klinikára szállították, ahol barátai több ízben fölkeresték. Halálának hírére a Tudomány-egyetemre és a Szent-István-Társulat házára kitűzték a gyászlobogót.